

EL CONFLICTE DEL REBUT DE L'AIGUA: EL CAS DE BARCELONA

Eva Morera
Helena Perxacs

Palabras clave: Guerra del agua/ gestión hídrica/ movimientos sociales urbanos/ asociaciones de vecinos/ agua en Barcelona

Key Words: Water's war, water management, urban social movements, Neighbour's association, water in Barcelona.

"L'aigua és un dels béns més valuosos per la Humanitat. Segons alguns, el que dona vida al món." Ashok Swain (1998, 57) introdueix amb aquesta frase el tema de l'escassetat hídrica com a amenaça per la seguretat mundial. La importància de l'aigua es pot constatar en el decurs de la història de la Humanitat. Les primeres civilitzacions requerien d'aquest recurs per poder sobreviure. Actualment l'aigua continua sent tant vital com en les primeres civilitzacions i potser més encara si considerem que la demanda actual d'aigua de les nostres civilitzacions és molt més elevada, degut sobretot a l'increment de la població i a l'ampliació dels usos d'aquest recurs. Les innovacions tecnològiques han permès captar i distribuir més fàcilment l'aigua, de manera que s'han incrementat les reserves. Tot i això, s'ha de tenir en compte que es tracta d'un recurs limitat i la seva explotació creixent és finita. L'estrès hídric és un problema que afecta progressivament més països, sobretot els més àrids, i comporta el desencadenament de conflictes interns i entre països. El "problema de l'aigua" també s'ha convertit recentment en un tema d'opinió pública, ja que no només alguns regadius queden afectats en els períodes de sequera forta sinó que també els usuaris urbano-industrials n'han sortit perjudicats (José Manuel Naredo, 1995, 11). Són nombrosos els autors que creuen que l'Administració ha de deixar de considerar primordial la gestió de les obres hidràuliques i passar a gestionar l'aigua com a recurs. D'altra banda, el tema de la privatització de les companyies d'aigües és molt rellevant ja que significa que l'aigua passa a mans privades, podent perdre en part la seva categoria de bé públic i passant a veure's com a actiu que genera beneficis i que cal rendibilitzar. S'hauria de tenir present que un recurs vital com l'aigua, s'ha de tractar no en termes de rendibilitats sinó de correcta gestió pel seu manteniment i d'abastament per tota la població.

És ben clar que l'aigua constitueix un recurs vital, necessari en la vida diària de la Humanitat, donada aquesta categoria de bé imprescindible qualsevol problema que sorgeixi entorn d'aquest recurs, com ara la seva escassetat o l'encariment del seu preu, generarà molt probablement conflictes socials. Trobem en aquest sentit nombrosos exemples de conflictes que giren entorn del recurs aigua. Fent referència a l'escassetat hídrica, es poden mencionar com a significatives les tensions sorgides a països del Pròxim Orient que comparteixen una mateixa conca hidrogràfica, la qual cosa significa que tots, tant els situats en capçalera com els que reben les aigües del riu a la desembocadura, han de poder comptar amb suficient aigua per la seva supervivència i desenvolupament.

Aquest treball té com objectiu principal el de presentar un conflicte sorgit entorn de l'aigua, molt relacionat amb l'encariment del seu preu i no tant però també, amb la seva escassetat. El detonant del conflicte en aquest cas va ser l'augment del cost del recurs, si bé aquest increment també està relacionat en certa mesura amb les característiques de l'aigua com a bé escàs. Concretament es tracta d'un conflicte protagonitzat pels ciutadans però, on l'administració i les institucions hi juguen un paper molt important. Ens centrarem en el procés de mobilització ciutadana que s'ha donat a l'Àrea Metropolitana de Barcelona degut a l'augment del rebut de l'aigua. Per ser més exactes, farem referència al que hom coneix com la "Guerra de l'aigua". La "guerra de l'aigua" es pot considerar una "lluita urbana" que s'inicia l'any 1991 i es manté viva fins a l'actualitat. La qualifiquem de "lluita urbana" perquè es tracta d'un conflicte que aplega un gran nombre de veïns, residents en diferents barris de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Els actors de la lluita, mitjançant

les seves reivindicacions, cerquen assolir una sèrie de demandes, de canvis relacionats amb el preu d'un bé escàs a la ciutat de Barcelona: l'aigua.

Es pretén fer una explicació de tot el procés de mobilització a partir de la resposta d'una sèrie de preguntes: què?, qui? com?, quan?, on? i el perquè de la guerra de l'aigua. S'analitzen en aquest estudi les característiques del conflicte: causes i conseqüències, actors i acció, espai local i temporal de la lluita. En darrer lloc, es mostra la situació actual de la "guerra de l'aigua" i es formula una proposta per solucionar el conflicte i millorar la gestió de l'aigua com a recurs escàs.

Per la realització del treball ens basem en una àmplia bibliografia que tracta el tema de l'aigua des de diferents punts de vista: el conflicte a escala mundial, l'aigua com a recurs escàs, la gestió de l'aigua a Espanya i principalment a Catalunya, la necessitat d'una nova cultura de l'aigua i el sorgiment de conflictes socials a partir del recurs escàs: aigua. També s'han revisat les notícies més rellevants publicades en diversos diaris d'àmbit local, català i espanyol, des de 1991 fins a l'actualitat. El recull de premsa que hem utilitzat com a base per molta de la informació continguda en l'estudi, es referia sobretot a la "guerra de l'aigua", permetent seguir-ne la seva evolució, i a d'altres notícies indirectament relacionades amb aquest conflicte. Finalment cal apuntar que també es va realitzar una entrevista a un membre de la Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya, per aclarir alguns punts que es consideraven dubtosos. S'ha de tenir present que el nostre treball oferirà una determinada visió del conflicte que és fruit de les fonts consultades i de la pròpia subjectivitat a què pot induir la interpretació dels moviments socials. Som conscients que hauria resultat molt interessant utilitzar també una darrera font, consistent en el testimoni dels veïns que han pres part en el conflicte i de les Associacions de Veïns locals que els representaven. Malgrat tot, el recull de premsa i la bibliografia consultada ens poden donar una idea de les posicions d'aquests actors, ja que hi consten entrevistes a responsables de les Associacions de Veïns i expressions utilitzades pels veïns en les reivindicacions.

Amb la consulta de bibliografia complementaria podem contextualitzar, la guerra de l'aigua de Barcelona, no com un fet únic sinó com un problema que s'està repetint en moltes ciutats del món.

La guerra de l'aigua en el context mundial

En els darrers anys l'aigua ha estat tema de polèmica. És a partir de la dècada dels anys 80 quan les polítiques neolliberals han portat a la privatització de molts dels serveis que fins llavors havien estat públics. Entre ells va estar el recurs hídric. Al llarg d'aquest procés han anat apareixent una sèrie de companyies de caràcter privat que s'han encarregat de gestionar l'aigua, no únicament en l'abastament d'aquest bé sinó també tota la gestió d'infraestructura. Les grans empreses privades que han estat protagonistes en aquest procés de privatització són en realitat grans grups de companyies. Són grups d'empreses que s'han convertit en empreses multiserveis, que han utilitzat el "negoci de l'aigua" i clavegueram per així poder finançar altres activitats econòmiques; a més difícilment es pot conèixer realment com funcionen.

L'abastament d'aigua s'ha considerat, des de sempre, com un servei en que tothom i tenia dret. Aquest aspecte, podríem dir que és el que s'ha vist modificat, provocant reaccions socials. La societat s'ha pronunciat en forma de mobilitzacions davant l'elevat preu del rebut de l'aigua, que molts cops està per sobre de les seves possibilitats. EL rebut de l'aigua es veu incrementat, perquè en ell si sumen un altra tipus d'impostos com és el de deixalles, entre d'altres. Aquesta situació ve desencadenada pel creixent interès en temes de protecció ambiental. Anem cap a la protecció de tots aquells bens naturals, i l'aigua n'és un, i a més és escàs. D'aquí que de temps ençà estiguem portant a terme processos com el depuració de les aigües residuals, per així poder-la reutilitzar. Aquesta nova mentalitat ha jugat un important paper en la modificació del rebut de l'aigua i per contrapartida a un augment d'aquest.

Aquestes reivindicacions no són individuals sinó que arriben a esdevenir un conflicte social, que no únicament afecta a un barri sinó inclòs tota una ciutat i la seva àrea metropolitana com ha estat el que ha succeït a Barcelona en la dècada dels anys noranta.

Totes aquestes mobilitzacions passen a ser quelcom més que una simple relació conflictiva entre les companyies i usuaris, sinó entre empreses i associacions de veïns organitzades i militants. Passen a ser conflictes de caràcter polític, on la societat civil s'organitza per esdevenir un contra-poder en la forma de gestió de l'aigua.

De mobilitzacions ciutadanes degut a l'augment del rebut de l'aigua en trobem diversos exemples. A França durant 1993-94 es van produir mobilitzacions similars a les de Barcelona per la mateixa qüestió (Capel, 2000). Arran d'aquests conflictes està augmentant el paper del defensor del poble. On juguen un paper important en defensa dels consumidors. En tot moment es demana una millor informació sobre la manera com s'estructura el rebut de l'aigua.

El problema de *qui* hauria de gestionar l'aigua és una incògnita, el que sí que està clar és que s'hauria d'alguna manera crear algun organisme de caràcter públic per que aquest bé arribi a tothom. Doncs aquesta mesura que s'ha pres de privatització de l'aigua significa que els que no tenen recursos econòmics no en podran disposar. En qualsevol cas el control de l'aigua, que com tothom sap és un recurs escàs, hauria de ser una responsabilitat de l'administració pública.

Desencadenants del conflicte de l'aigua a Barcelona

A Barcelona el *detonant de les reivindicacions* va ser l'encariment del rebut de l'aigua domèstica que entre el 1990 i el 1992 va augmentar un 20 per cent en termes reals, descomptant la inflació. Els consums més habituals van experimentar un increment de la factura en pessetes del 40 per cent. L'encariment sobtat de l'aigua va ser degut principalment al pes dels impostos dins del rebut total que va passar a ser més gran. Per tant no va ser tant la tarifa que cobra la companyia subministradora la que va incrementar el cost de la factura de l'aigua, sinó sobretot els impostos afegits per les administracions que tenen competències en el cicle hidrològic: Generalitat de Catalunya, Entitat Metropolitana de Barcelona i Ajuntament de Barcelona. Així, la tarifa que cobrava la companyia d'Aigües de Barcelona (AGBAR) es va mantenir igual, per contra, pel que fa als impostos del rebut, alguns van passar a ser més cars, d'altres es van incloure i d'altres es van mantenir. D'entre els impostos presents en el rebut, el Cànon d'Infraestructures Hidràuliques (C.I.H.) es va encarir, i se'n va afegir un de nou: la Taxa Ambiental per la Gestió dels Residus Municipals (TAMGREM). Un altre factor que va contribuir a pujar el preu de l'aigua va ser la introducció del tercer bloc de consum en el sistema tarifari. Aquests canvis es van introduir arrel de l'aplicació a partir de la Llei de Pressupostos de 1991 de les lleis 4 i 5 del 1990, que van comportar l'augment del preu de l'aigua trimestre per trimestre.

Per entendre les causes que van incitar els ciutadans a moure's en la "guerra de l'aigua", cal tenir clar primerament la composició del rebut de l'aigua i els seus canvis temporals.

Fins al febrer del 2000, any en què es mostren canvis en el rebut tenint en compte les demandes de la "guerra de l'aigua", la factura d'Aigües de Barcelona era de dos colors diferents: blava per la part corresponent a la despesa per consum i rosa pels tributs municipals i de la Generalitat. Els continguts del bloc de color blau són els següents (quadre 1)

Quadre 1. Continguts del bloc de color blau

Quota de servei (recaptada per l'AGBAR): quantitat fixa trimestral, variable segons el tipus de comptador contractat. Hi han tres blocs depenent del consum, amb diferents preus cadascun:

- Bloc 1: nivell de consum més bàsic. Intenta beneficiar les famílies amb menys poder adquisitiu.
- Bloc 2: S'hi troben la majoria d'usuaris: concretament el 85 per cent.
- Bloc 3: Tram més car que pretén penalitzar l'excés en la despesa d'aigua.

Complement de la Tarifa de la Xarxa Bàsica (recaptat per la Generalitat): Es destina a obres d'abastament en l'Àrea Metropolitana. És la repercussió als usuaris del cost de la tarifa d'inversió, i també va en funció del consum d'aigua que es tingui.

El bloc rosa conté només tributs sota la qualitat de tarifes, taxes, cànon o impostos. Parlarem de tributs per definir les quatre tipologies esmentades, si bé cal tenir present la diferència existent entre impost i taxa, en el primer cas els diners recaptats no tenen una finalitat concreta, mentre que en el segon sí que se'ls hi atorga un destí específic, finançant un aspecte determinat. El bloc rosa comprèn (quadre 2):

Quadre 2. Continguts del bloc de color rosa

-Tarifa de Complement de la Garantia de Subministrament (recaptat per l'Entitat Metropolitana de Serveis Hidràulics i Tractament de Residus): el seu preu depèn d'un percentatge aplicat a l'import de la part blava del rebut. Es destina a obres d'infraestructura metropolitana.

Impost sobre el Valor Afegit (IVA).

- Taxa de Clavegueram (recaptat per l'Ajuntament): És una quota fixa i només es cobra en alguns municipis. A l'Àrea Metropolitana de Barcelona només es cobra a Barcelona.
- Taxa Ambiental de Gestió dels Residus Municipals (recaptat per l'Ajuntament): Taxa que es destina al finançament de la gestió dels residus municipals.
- Impost de la Tarifa de Sanejament (recaptat per la Generalitat): grava el consum d'aigua. Es fixa una base mínima imposable.

Cànon d'Infraestructures Hidràuliques (recaptat per la Generalitat)

Les causes de l'augment significatiu en el preu total del rebut es deuen a una sèrie de factors. El primer d'ells podria ser la superació dels límits ambientals que comportaria un augment dels costos. Ens referim al fet que el cost de l'aigua augmentaria perquè els consums són elevats i cal satisfer una alta demanda amb un recurs que en estat natural és escàs, per tant cal establir processos nous de tractament i de captació de l'aigua per poder disposar de més oferta d'aquest bé. Exceptuant la TAMGREM i la taxa de clavegueram la resta de taxes augmenten perquè es passen als usuaris molts dels costos del cicle de l'aigua: captació, bombejament, canalització, potabilització i sanejament. En segon lloc, es va donar un augment en la demanda d'aigua degut als nous usos molt consumidors d'aigua; en serien exemples: la disseminació de la població cap als voltants de Barcelona, la creació de nous polígons industrials, la presència i l'augment dels camps de golf i dels parcs recreatius, etc. L'estratègia de l'administració va ser distribuir l'augment de les despeses entre molts usuaris que no tenen una culpa directa de l'increment de la demanda.

Els inicis de la guerra de l'aigua s'han d'atribuir d'entrada, al canvi en el preu total de l'aigua que va passar a ser més car. D'altra banda, la inclusió en la nova factura de nous impostos, abans no existents, va fer pensar als ciutadans que es van apuntar a la campanya, que s'estaven pagant despeses extres que no tenien relació directa amb el cicle de l'aigua; el cas més clar seria el de la Taxa Ambiental de Gestió de Residus Municipals. La manca d'informació també és un aspecte a considerar, ja que no es va comunicar a la població el canvi de rebut i la introducció de noves taxes.

Barcelona no havia tingut mai encara, fins al 1991, restriccions perceptibles d'aigua i era de les ciutats espanyoles on l'aigua era més cara (tot i que el preu de l'aigua és relatiu); això podria fer que els ciutadans no estiguessin massa conscienciat de l'escassetat d'aquest recurs i de la necessitat de fixar-ne un preu en funció d'aquesta escassetat. El conflicte sobre el preu de l'aigua podria ser alhora un reflex de les característiques de la cultura tradicional que considera l'aigua com un bé molt bàsic que ha d'estar a l'abast de tothom. En aquest sentit la Guerra de l'Aigua ha demostrat la vigència, entre sectors populars, de la cultura de les fonts que encara avui ofereixen l'aigua de franc

Segons Enric Tello: la "guerra de l'aigua" és la traducció de la insostenibilitat ambiental en conflictes socioecològics: al principi la protesta va ser titllada d'irresponsable i desconsiderada envers els valors ambientals, però ha esdevingut un factor més dels que propicien l'avenç cap a una nova cultura més sostenible de l'aigua.

Reacció dels ciutadans davant de l'encariment del rebut de l'aigua

Al 1991 davant de l'augment del preu del rebut de l'aigua uns quants ciutadans es van presentar a la seva Associació de Veïns, per presentar queixes i fer front al que ells consideraven injust. Front a aquesta mobilització ciutadana les AA.VV. van decidir atendre les peticions dels veïns i es va anar consolidant una organització per la "lluïta".

El manifest de la Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya (CONFAVC) que es transcriu a continuació estableix els punts reivindicatius sobre la composició del rebut i el preu de l'aigua. Són 12 les peticions de canvi que es fan a les Administracions amb competència sobre aigües. (quadre 3)

Quadre 3. Punts reivindicatius sobre la composició del rebut i el preu de l'aigua

PUNTS REIVINDICATIUS SOBRE LA COMPOSICIÓ DEL REBUT I EL PREU DE L'AIGUA.

Els punts sobre els quals exigim solucions per part de les diferents Administracions Públiques implicades (Govern de la Generalitat, Entitat Metropolitana i Municipis) i del Parlament de Catalunya com a organisme que ostenta la potestat legislativa en totes aquelles competències que li són atribuïdes per la Constitució i l'Estatut d'Autonomia, són:

Simplificació i racionalització de tota la legislació que competeix al Parlament de Catalunya i que té relació amb el cicle de l'aigua.

Finançament de les inversions i infraestructures des dels Pressupostos Generals de la Generalitat, el que comporta la desaparició de l'esmentat rebut del Cànon d'Infraestructures Hidràulica, Quota Tarifa Xarxa Bàsica i Tarifa Complementària de Garantia i Subministrament.

Congelació per a la resta de la legislatura de la Tarifa de Sanejament, pel que fa al consum domèstic. Reconsideració dels barems d'aplicació sobre la base futura d'una disminució de la tarifa pel que fa al consum domèstic i un augment pel consum amb càrrega contaminant. Eliminació de l'actual límit de facturació fixa 18 m³.

Unificació de criteris pel que fa als diferents límits de consum per blocs, pel que proposem establir un primer bloc que consisteixi en un mínim fix necessari persona /mes i un segon bloc pel que sobrepassi.

Unificació arreu de Catalunya de la Quota de Servei.

Elaboració d'un Reglament Marc d'Abastament d'aigua per a tot Catalunya en base a un compromís polític de les organitzacions municipalistes (Federació de Municipis de Catalunya i Associació Catalana de Municipis).

Eliminació dels rebuts de tots aquells conceptes que no tinguin res a veure amb el consum de l'aigua (escombraries, eliminació de residus sòlids urbans, etc.)

Negociació de la política de preus de l'aigua.

Discussió i anàlisi amb els interlocutors socials del Contracte Programa amb la companyia subministradora d'aigües a Barcelona i Àrea Metropolitana.

Augment de la taxa d'Eliminació de Residus Sòlids Urbans, en base a l'IPC, per la resta de la legislatura.

Explicació pública de l'ús que es fa dels imports recaptats pel Govern de la Generalitat en concepte de sanejament i obres hidràuliques.

Compromís per part de la Generalitat que a Catalunya no s'intentarà cobrar als usuaris cap altre cànon ni taxa com a conseqüència del Pla Hidrològic Nacional o de qualsevol iniciativa similar per part del Govern de l'Estat.

Volem afegir més informació en el quart punt que tracta la modificació dels blocs de consum existents. Demanen un primer bloc de consum bàsic que sigui assequible per tothom (100 l/pers.dia) i un segon bloc que el sobrepassi. Volen introduir un sistema realment progressista on pagui més el que més gasta. En el rebut antic, hi havia la tarifa fixa que es repartia amb més litres quan més gastaves, per tant el cost mitjà de l'aigua era inferior per alts consums, la gent que vivia sola o gastava poc sortia perjudicada. D'altra banda, les famílies nombroses per poc que consumissin es situaven en el tercer bloc, per evitar aquesta injustícia es proposava tenir en compte el nombre de persones de l'habitatge junt amb els 100l/pers.dia.

Els actors de la guerra de l'aigua

El grup reivindicatiu més sòlid durant la campanya l'han format els veïns, que eren en total unes 80.000 famílies, les Associacions de Veïns (AA.VV.) de barri que els representaven i per sobre d'elles la Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya CONFAVC, on s'hi aplegaven totes les AA.VV. Per tant, es dona una jerarquització dels actors: al nivell més elevat s'hi troba la Confederació d'Associacions de Veïns

de Catalunya, que es podria considerar el motor de la organització, en funció de l'evolució del conflicte i de les negociacions. Dins d'aquest organisme i amb un procés democràtic, normalment assambleari, es decideix com cal actuar. Les AA.VV. de barri són un escaló primordial, ja que fan de pont d'unió entre els veïns i la Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya, ells són els que escolten el ciutadà i el representen com a veí. En aquesta jerarquització es passa d'actors més formals (cas de la Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya, i les AA.VV.) a informals (cas dels ciutadans que prenen part en el conflicte). En la "guerra de l'aigua" també hi van participar d'altres sectors formals que, junt amb els ja citats, van crear la Plataforma de l'aigua que va liderar bona part de la campanya. Aquesta plataforma es va trencar degut a la discrepància en les negociacions de 1994. La *Plataforma unitària contra els impostos abusius del rebut de l'aigua* estava formada pel moviment veïnal (CONFAVC), les organitzacions sindicals (CCOO+UGT) i les organitzacions de consumidors.

Els ciutadans estaven representats principalment i com ja s'ha apuntat, per les AA.VV. Hi van participar 180 de les 560 associacions veïnals afiliades a la CONFAVC. Qui ha tingut més pes dins de la Guerra de l'Aigua i ha treballat més són les AAVV, però sovint han necessitat assessorament tècnic. A mesura que el moviment ha anat prosperant s'ha tingut una relació cada vegada més estreta amb Grups ecologistes, bàsicament per temes de contaminació i sobre els preus progressistes. També ha estat important la col·laboració amb gabinets jurídics, d'assessorament.

Potser es podria parlar d'un ciutadà tipus o de ciutadans tipus que s'adhereixen a la "guerra de l'aigua". A nivell de CONFAVC es considera que en el conflicte hi participen sobretot les classes treballadores destaquen que no s'hi troben "els piscina" (els que tenen prou diners per tenir una piscina a casa i no s'han de preocupar pel rebut de l'aigua). Dins d'aquestes classes treballadores hi tenen més pes les famílies nombroses i els jubilats.

Segons Albert Reico (vice-president de l'Associació de Veïns del barri de la Prosperitat):

- "La gent que s'apunta a la campanya és la gent més pobre del barri (molts jubilats). A la gent que té una mica de duros li fa vergonya o no està disposada a perdre el temps amb la campanya. Fet que també es fa visible mirant la composició social de qui participa a les manifestacions".

La "Guerra de l'Aigua" com a conflicte es pot veure des de dos punts de vista:

-EXPLÍCIT: Es pot considerar un conflicte amb l'administració pública (estat contra grup/grup contra estat). Els ciutadans es queixen perquè consideren que la gestió de l'administració en els preus de l'aigua no és l'adequada. Cal un canvi en la legislació que només es pot aconseguir actuant contra l'administració pública.

Alfredo Vela explicita aquesta "lluïta" contra l'administració pública, en aquest cas el govern de Catalunya:

"Esa es la ridícula, absurda y bochornosa situación del conflicto en un país como Catalunya, que se dice de democrático y en un Parlament que se jacta de ser de los más antiguos de Europa, en definitiva esa es "la feina ben feta" del President Pujol y de su gobierno. El último por ahora y actual Conseller de Política Territorial, al igual que sus predecesores nos ha vuelto a engañar, nos dijo que para antes del verano tendríamos la ley, más tarde, el 27 de Febrero nos volvió a decir que en dos semanas nos presentaría el proyecto, palabras y más palabras, mentira tras mentira..." (Revista VEÏNS, CONFAVC, 19 Maig 1998).

-IMPLÍCIT: Conflicte grup contra grup. La Guerra de l'Aigua també porta implícita una reivindicació contra les diferències del preu final de l'aigua entre:

- Diferents sectors dins de la mateixa ciutadania: famílies riques, pobres, nombroses, jubilats, persones que viuen soles.
- Diferents sectors econòmics: agricultura, indústria, usos lúdics on s'utilitza molta aigua.

Considerem que es tracta d'un conflicte implícit perquè no es manifesta tant obertament. En alguns casos però, també queda explicitat, tal com es mostra en les paraules d'Alfredo Vela:

"Si a todo esto le añadimos la noticia aparecida en la prensa de que el Gobierno ha perdonado a los campos de golf parte de la deuda del consumo de agua, en concreto cobrará sólo la sexta parte de la deuda de los últimos seis años y que les permitirá hacer su propia autoliquidación. Sí, "a los campos de Golf", recintos que consumen más agua, por deporte, que muchas poblaciones, para uso doméstico, recintos utilizados para la práctica de un deporte elitista, en la que las capas populares sólo entran para cuidar las instalaciones o llevar los palos, con los que otros juegan. Insisto si todo eso es así y mucho me temo que lo es, la campaña tiene cada día más razón de ser, y cada día más seguidores, nuestra militancia crece estamos por encima de 80.000 familias y nuevamente nos tenemos que mover y dejar sentir nuestra voz en la calle:...." (revista *Veïns*, CONFAVC, 19 Maig 1998).

Si ens preguntem qui ha estat el veritable motor de la "guerra de l'aigua", creiem d'entrada que els ciutadans han portat l'aspecte més reivindicatiu. Sense l'àmplia mobilització ciutadana que s'ha donat, segurament no hauria estat possible assolir la pressió que s'ha aconseguit sobre el govern. El text següent expressa resumidament el paper destacat de les capes socials liderant el conflicte i la influència que exerceixen a nivell polític:

"Los partidos tienen la impresión de que la arremetida vecinal contra las tasa en el recibo del agua expresa un descontento social profundo, que anida en los hogares más pobres de los suburbios de la metrópoli barcelonesa. Pero no escapan a la tentación de politizar la protesta y de atribuir a sus adversarios el fomento de estas movilizaciones. Los socialistas ven la larga mano del Consejero de Benestar Social, Antoni Comas, tras este movimiento. Convergència i Unió (CIU) destaca que Iniciativa per Catalunya (IC) apoya a los vecinos." (El País, 22 de febrer de 1994).

Les Associacions de Veïns però, al seu torn, han tingut un paper primordial en l'organització de la "lluita" i en les negociacions per aconseguir el que es demanava. Per les AA.VV. el conflicte de l'aigua els hi ha estat molt beneficiós, doncs els ha permès mostrar la seva tasca com a representants del veïns, reivindicant la importància de les seves funcions públiques. D'aquesta manera les AA.VV. s'han revitalitzat i ara que ja compten amb una base popular que els hi dona suport perquè veuen la seva competència, s'han plantejat, un cop solucionat el conflicte de l'aigua, encetar noves reivindicacions: canvis en la facturació de les elèctriques, de telefònica, etc.

Formes de manifestació ciutadana en la guerra de l'aigua

Durant la guerra de l'aigua, la forma com es mobilitzava la gent va ser molt diversa. La primera estratègia que es va adoptar per donar ressò al rebuig del rebut de l'aigua, va ser la recollida de signatures. Com que aquesta mesura no era suficient per pressionar a l'administració perquè modificqués la llei reguladora del rebut de l'aigua, la següent mesura que es va prendre va ser la de crear una Plataforma que englobés tots els opositors. Es va crear el que es coneix com a Plataforma contra els abusos del rebut de l'aigua, la qual estava integrada per: Federació d'Associacions de veïns (F.AA.VV.), Unió de consumidors i els sindicats de Comissions Obreres i la Unió General de Treballadors. Aquesta va ser una de les mesures que va fer pressionar més a l'administració.

Una de les mesures de protesta més importants que van realitzar els ciutadans, va ser el de deixar de pagar el rebut de l'aigua. Únicament pagarien a partir d'aquell moment el consum d'aigua.

Les mobilitzacions ciutadanes, a escala de barris es basaven bàsicament en el fet de convocar reunions i assemblees explicatives que anaven fent un seguiment de tot el llarg procés de la guerra de l'aigua.

Altres mesures que es van adoptar va ser el de fer talls de circulació, d'una manera simultània, en diferents municipis i barris de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. A part, també es van adoptar altres estratègies com el de manifestar-se en la Plaça Sant Jaume de Barcelona (1-XII-1992).

També es van realitzar assemblees a gran escala com la que es va convocar el 20 d'octubre de 1996, que va passar a anomenar-se Primera Assemblea General de l'Aigua al Palau d'Esports de Barcelona. En que l'acta coincidia amb els cinc anys de l'inici de la lluita i va aplegar prop de 10.000 persones. Aquests actes multitudinaris a més de tenir l'objectiu de pressionar a l'administració a la rebaixa del rebut, un altre objectiu

era el d'atraure la participació de moltes famílies. Volien augmentar el nombre de ciutadans en contra del rebut de l'aigua.

Altres formes que es van adoptar per fer ressò de la guerra de l'aigua va ser la de publicar d'una manera continuada l'evolució de la guerra de l'aigua en tots els butlletins de barri o bé de municipi. A part, clar està, en tota la premsa d'àmbit català sortien notícies esmentant les diferents manifestacions i talls de trànsit que es feien.

Localització del conflicte

Com s'ha esmentat amb anterioritat la guerra de l'aigua no ha estat un fenomen local. El que va començar, en dos municipis, concretament Bellvitge i Badia, es va anar estenent pràcticament arreu de l'àrea Metropolitana de Barcelona. En un principi les mobilitzacions ciutadanes dels diferents municipis estaven molt desconnectades entre elles, però ràpidament amb la formació del que es va anomenar Plataforma en contra dels preus abusius de l'aigua, van passar a ser mobilitzacions ciutadanes amb un únic i mateix objectiu totes elles.

Per ser més exactes el conflicte de l'aigua va afectar les següents comarques: Barcelonès, Baix Llobregat, Vallès Occidental, Bages i Garraf. Podem establir la mitjana de participació en la guerra de l'aigua en el que és l'Àrea Metropolitana de Barcelona, va ser el del 6 per cent (1997).

Pel que fa el cas concret del Barcelonès els municipis amb més alt grau de participació van ser Santa Coloma de Gramenet (15%), Badalona (17%). A Barcelona la participació també va ésser molt important, però les mobilitzacions, bàsicament es van localitzar en els barris més obrers, com Sant Andreu, etc.

Les reivindicacions van tenir lloc principalment al carrer, i concretament en les zones centrals de la ciutat de Barcelona: Plaça St.Jaume i voltants. També es van tallar carreteres significatives de l'àrea metropolitana.

Evolució cronològica de la mobilització ciutadana sorgida arran de l'augment del rebut de l'aigua

La mobilització ciutadana arran de l'augment del preu del rebut de l'aigua, no ha estat un procés curt en el temps. Podríem dir que ha estat un fenomen que gairebé ha durat 10 anys. Al llarg de tot aquest període hi ha hagut diferents etapes, les quals les podem distingir per el nombre de gent que s'ha mobilitzat.

La *guerra de l'aigua* va començar durant la segona meitat de l'any 1991, on el rebut de l'aigua es va disparar a Catalunya, especialment a l'àrea metropolitana de Barcelona. Com s'ha esmentat amb anterioritat, dins d'aquesta mobilització distingiríem diferents etapes. Una primera etapa estaria caracteritzada per un tipus de mobilització ciutadana localitzada. En els seus inicis la guerra de l'aigua únicament es va localitzar en dos municipis. Posteriorment es va anar estenent a la resta del territori. De manera que un fenomen que s'havia iniciat tímidament en uns municipis de l'àrea metropolitana, va començar a generalitzar-se en diversos punts.

Una altra etapa que distingiríem dins d'aquest procés seria el moment en que tots aquests focus s'intenten unificar en una plataforma reivindicativa i de pressió. Una Plataforma que estava integrada per organitzacions d'usuaris, organitzacions sindicals i 180 associacions de les 560, aproximadament, que té la confavc. De manera que les seves protestes comencin a adquirir un ressò en la societat i no quedin reduïdes en un àmbit local. A partir d'aquests moments els afectats prenen la decisió de deixar de pagar el rebut de l'aigua, o si més no van prendre la mesura de constituir un compte corrent on alguns usuaris i ingressarien la quota de consum, deixant de costat la resta del rebut de l'aigua.

La tercera etapa de la guerra de l'aigua vindria marcada per un fet clau en el procés de mobilització. En el 1994, davant de la insostenibilitat del problema es va intentar buscar una solució al conflicte. Es pretenia firmar un preacord entre sindicats, i consumidors, Entitat Metropolitana, Generalitat, partits polítics i la confavc, la finalitat d'aquest acord havia de ser el de que els usuaris havien d'abonar la part dels rebuts que havien deixat de pagar i després, en principi, l'administració modificaria el rebut. Davant el recel per part dels veïns a que es produís aquest canvi en el rebut, i les desavinences en el sí de la plataforma, aquest òrgan de pressió que s'havia creat es va fragmentar. De manera que a partir de 1995, únicament era la confavc, qui pressionaria a l'administració.

La quarta etapa, i darrera, de la guerra de l'aigua l'establiríem al voltant del 1999, amb la modificació del rebut de l'aigua. Aquesta variació del rebut va significar un canvi molt important en les mobilitzacions ciutadanes, en certa manera s'havia aconseguit part del que s'havia estat reivindicant al llarg d'aquells anys.

Característiques del conflicte actualment

Per entendre la situació actual del conflicte cal en primer lloc analitzar la nova Llei de l'Aigua (6/99) d'1 de juliol de 1999, que incorpora canvis destacables respecte l'anterior.

D'entrada amb la creació de l'*Agència Catalana de l'Aigua* (ACA), es volen integrar en un únic organisme les competències en abastament i sanejament, fins ara atorgades a la Junta d'Aigües (Departament de Política Territorial i Obres Públiques, DPTOP)) i a la de Sanejament (Departament de Medi Ambient, DMA) respectivament. També es preveu una unificació en el rebut amb la introducció del *Cànon Hidràulic* que suposarà el fusió dels actuals cànon de sanejament i d'infraestructures hidràuliques. Es considera un impost de "naturalesa ambiental" perquè grava el volum d'aigua consumit, però també la càrrega contaminant abocada. Un altra novetat són les Entitats Locals de l'Aigua (ELA) que es veuen com a òrgans de cooperació entre l'ACA i les administracions locals. Amb la seva creació es persegueix aplicar el principi de subsidiarietat, atorgant més pes als organismes locals, i guanyar en eficàcia.

S'afirma des del govern que la nova Llei de l'aigua suposa un pas endavant en la racionalització i ús sostenible de l'aigua. Tanmateix, han sorgit forces crítiques que apunten en sentit contrari. D'una banda, l'exempció dels agricultors i de les empreses hidràuliques de pagar el cànon hidràulic persistirà, suposant més del 70 per cent de l'aigua consumida; per tant els usuaris domèstics i industrials hauran de continuar pagant el sistema de captació i distribució de l'aigua de Catalunya. D'altra banda, els canvis introduïts en la facturació buscaven solucionar el conflicte de la "guerra de l'aigua", però no ho han aconseguit del tot. En part, s'han donat millores en la línia de les demandes dels actors del conflicte, però no es pot dir que la "guerra" s'hagi acabat, ja que la Llei estipula que tots els veïns que no van pagar els impostos durant el conflicte, els hauran d'acabar pagant, si bé es podran cobrar de forma fraccionada i sense interessos. Les Associacions de Veïns no estan d'acord amb aquest punt de la Llei i consideren que qui consumeix i contamina més ha de pagar més, oposant-se a l'entrada en vigor del nou Cànon Hidràulic.

Respecte el principi de subsidiarietat que introdueix la Llei, la Federació Catalana de Municipis considera que més que subsidiarietat el que es donarà serà un pas cap a l'harmonització i la coordinació, on les competències es continuaran exercint des de dalt (ACA) i no des de l'administració local.

Finalment, cal dir que la gestió sostenible de l'aigua hauria de centrar-se en la demanda i no tant en la oferta. Fins a l'actualitat ha primat una gestió de la oferta que ha portat a un increment en la despesa d'aigua i en conseqüència a un augment de les inversions en grans infraestructures, preses i transvasaments principalment. La nova Llei de l'aigua sembla que no introduirà l'orientació, necessària, de la gestió hídrica cap a la demanda, que consistiria en la incentivació de l'estalvi, la disminució dels nivells de contaminació de l'aigua, l'augment dels usos de les aigües depurades, etc.

Una solució al conflicte de la guerra de l'aigua i de l'aigua com a recurs escàs

Trobar una solució al conflicte de la guerra de l'aigua a Barcelona passaria per tenir en compte diversos aspectes relacionats amb la seva gestió i amb la visió de l'aigua com a recurs escàs.

D'entrada, cal una nova cultura de l'aigua, que la consideri com un bé escàs, consumint-ne el mínim necessari. Al mateix temps, tots els sectors que utilitzen aigua han de pagar el preu just segons el seu consum i ús, partint de criteris de sostenibilitat (utilitzar el recurs de manera racional per tal de no exhaurir-lo i per mantenir-ne la seva qualitat).

La gestió de la demanda s'ha d'establir en termes d'equitat i d'incentivació de l'estalvi. En aquest sentit, seria necessari l'assoliment de preus incentivadors de l'estalvi a tots els sectors, amb tarifes i cànon realment progressius. No s'haurien de gravar m³ d'aigua, tal com passa actualment, sinó els propis serveis que s'aconsegueixen amb l'aigua consumida. El servei es pot complir igualment gastant menys aigua, utilitzant per exemple millors tecnologies. Tot plegat comportaria beneficis pels ciutadans que gastarien menys pagant

menys, per les empreses que haurien de crear menys obres d'infraestructura, i pel Medi Ambient on s'assegurarien els cabals mínims de la xarxa hídrica.

La Gestió sostenible de l'aigua s'hauria d'estendre a tots els sectors: ciutadans, Indústria, agricultura (on es dóna una alta despesa en aigua però es paga un preu molt baix pel seu ús) i serveis.

En darrer termes caldria més i millor democràcia, amb la creació d'Associacions d'usuaris i amb una informació més directe i transparent de la gestió de l'aigua i del seu preu.

Bibliografia

CAPEL, H. El agua como servicio público. A proposito del seminario internacional "Faire Parler les Reseaux: l'Eau, Europe-Amerique Latine". [Biblio 3W. Revista Bibliográfica de Geografía i Ciencias Sociales](http://www.ub.es/geocrit/b3w-218.htm), 2000, nº 218. <<http://www.ub.es/geocrit/b3w-218.htm>>

DOÑATE, I: La nova llei de l'Aigua. *Sostenible*. Barcelona, 1999, p.22

ESPINOZA, L.E. Los ríos ibéricos internacionales y la nueva cultura del agua. *Ecología política*, 1999. nº17

FREIXES, A. Els recursos hídrics a Catalunya. *Espais*, Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques, tardor 1998, nº44.

MARTÍNEZ GIL, F.J. Debate hidrológico. *Ecosistemas*, 1998, nº26.

NAREDO J.M. et alter. *La economía del Agua en España. Economía y Naturaleza*. 1ª ed. Madrid : Fundación Argentaria, 1995.

PRAT i NOGUER, A. L'aigua: planejament i model territorial a la regió metropolitana de Barcelona *Àrea*, revista de debats territorials, maig 1999, nº7, Barcelona: Diputació de Barcelona.

Quaderns de Medi Ambient. L'aigua. nº 7, novembre 1993. Departament de Medi Ambient.

Revista sostenible. Xarxa de ciutats i pobles cap a la sostenibilitat. nº2: juliol, agost, setembre 1998.

SWAIN, A. La escasez de agua: una amenaza para la seguridad mundial. *Ecología Política*, 1998, nº15, p 57-65.

TELLO, E. Fiscalitat ambiental i nova cultura de l'aigua, *Medi Ambient*, 2000, nº25.

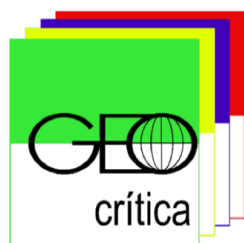
TELLO. E et alter. *La fiscalitat ambiental a l'àmbit urbà. Aigua i residus a la Regió Metropolitana de Barcelona*. 1ªed. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1999.

També s'ha consultat la recopilació d'articles de premsa elaborada per la CONFAVC i disponible en aquest centre. S'hi inclouen articles de diaris que van des d'un abast local fins a l'estatal. L'abast temporal del recull comprèn tots els anys del conflicte des de 1991 fins a l'actualitat.

© Copyright Eva Morera y Helena Perxacs 2000

© Copyright Biblio 3W 2000

[Volver al índice de Biblio3W](#)

[Menú principal](#)

